

DET KONGELIGE
OLJE- OG ENERGIDEPARTEMENT

Ifølge liste

Deres ref

Vår ref

Dato

16/375-

23.03.2017

Vardafjellet vindkraftverk i Sandnes - klage og innsigelse

1. BAKGRUNN

Vardafjellet Vindkraft AS (VV) søkte juni 2013 om konsesjon og ekspropriasjonstillatelse til bygging og drift av et vindkraftverk på Vardafjellet i Sandnes kommune.

Ved NVEs vedtak av 18. desember 2014 ga NVE konsesjon til tiltaket. Det ble samtidig gitt samtykke til ekspropriasjon.

Konsesjonen omfatter et vindkraftverk på inntil 30 MW i et planområde på rundt 1,9 km² på Vardafjellet mellom Noredalen og Soredalen øst for Sandnes by, samt nødvendig teknisk infrastruktur. Kraftverket antas å kunne gi en årlig produksjon på om lag 90 GWh. Vardafjell vindkraftverk er planlagt tilknyttet det lokale 22 kV fordelingsnettet.

Vardafjellet Vindkraft AS eies av HybridTech AS og Nordisk Vindkraft AB.

2. KLAGER OG INNSIGELSE

Klager

NVEs konsesjonsvedtak av 18. desember 2014 er påklaget av følgende parter:

- Sviland Bydelsutvalg
- Avinor
- Forsvarsbygg
- Forum for natur og friluftsliv (FNF) Rogaland
- Marianne og Heino Nielsen (Nielsen)

Innsigelse

Rogaland fylkeskommune har innsigelse til planene. Innsigelsen gjelder spørsmålet om undersøkelser etter kulturminneloven § 9 og potensialet for konflikt med automatisk fredede kulturminner. Fylkeskommunen har i høringsuttalelse til søknaden også frarådet at det gis konsesjon, med henvisning til det totale omfanget av vindkraftkonsesjoner i regionen. Innsigelsen gjelder imidlertid bare hensynet til kulturminner.

NVE har vurdert klagen og innsigelsen i brev av 12. juni 2015 til departementet. NVE fant der ikke grunnlag for å gjøre endringer i konsesjonsvedtaket. Saken er derfor oversendt departementet for klagebehandling.

Departementet avholdt klagebefaring og møte i Sandnes 6. april 2016.

For en nærmere redegjørelse for klagen og innsigelsen viser departementet til NVEs oversendelsesbrev og til den tematiske gjennomgangen av klagen under departementets merknader.

3. DEPARTEMENTETS MERKNADER

3.1 Saksbehandlingen

Nielsen anfører at deres høringsuttalelse ikke er vurdert og sitert i NVEs vedtak og mener dette er en saksbehandlingsfeil. NVE viser til at høringsuttalelsen er referert i vedtaket som grunneiere og beboere i området i brev fra *Ingrid Kjosavik m.fl.*

Departementet konstaterer at det aktuelle høringsbrevet, oversendt NVE ved e-post av 25. oktober 2013, er signert av flere høringsparter, herunder *Nielsen* og *Kjosavik*, og at uttalelsen inngår i NVEs behandling.

3.2 Fremtidig arealbruk og forholdet til andre planer

Sviland Bydelsutvalg, *FNF* og *Nielsen* mener det ikke i tilstrekkelig grad er vurdert og tatt hensyn til fremtidig utvikling av Sandnes Øst og *Sviland*, og at vindkraftverket vil påvirke bo- og livskvaliteten i den planlagte bydelen. Bydelsutvalget mener vindkraftverket vil sette begrensinger på en eventuell videre utbygging av *Sviland*.

Planområdet er i Fylkesdelplan for vindkraft i Rogaland er definert som et "ja-område". Rogaland fylkeskommunes *Regionalplan for energi og klima* oppstiller et mål om å øke (jf. 2010) vindkraftproduksjonen i fylket med 2,5 TWh innen 2020. Fylkesutvalget mener målene i planen allerede er nådd gjennom omfanget av konsederte vindkraftverk i fylket, og fraråder å gi ytterligere vindkraftkonsesjoner i Rogaland, herunder også *Vardafjellet*.

I kommunedelplan for Sandnes kommune er området definert som LNF-område, mens det i Miljøplan for Sandnes 2007-2020 er angitt som et område hvor vindkraft kan være aktuelt. Om lag 3 km vest for planområdet, i Sandnes Øst, har Sandnes kommune planlagt en større boligutvikling som over tid og gjennom flere utbyggingstrinn fram mot 2040, kan gi grunnlag

for etableringen av en ny bydel med inntil 40.000 innbyggere. Ved behandlingen av konsesjonssøknaden for Vardafjellet uttrykte Sandnes kommune at kommunen er positiv til bygging av vindkraftanlegg i områdene avsatt som JA-områder i fylkesdelplanen.

Departementet konstaterer at både regional og lokal planlegging har åpnet for utbygging av vindkraft på Vardafjellet. Sandnes kommune som er ansvarlig planmyndighet også for utviklingen av den nye bydelen Sandnes Øst, er dessuten positiv til tiltaket og har ikke pekt på avgjørende konflikter mellom vindkraftplanene og byutviklingen. Departementet finner at hensynet til framtidig byutvikling ikke er til hinder for konsesjon til vindkraftverket.

3.3 Friluftsliv

Sviland Bydelsutvalg, FNF og Nielsen mener friluftsliv er mangelfullt utredet og for lite vektlagt. Klagepartene mener dagens bruk alene ikke kan legges til grunn for vurderingene, men at potensialet og verdien for friluftsliv ved en framtidig byutvikling må vurderes.

Bydelsutvalget peker på at Vardafjell inngår i *fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern (FINK)* av 2005, og viser til at Fylkesmannen fraråder etablering av vindkraft så nært store befolkningskonsentrasjoner i et område naturlig for friluftsliv- og rekreasjon og prioritert for boligutvikling.

FNF mener avbøtende tiltak i form av å tilrettelegge planområdet for friluftsliv ikke kan bøte på vindkraftverkets negative påvirkning av områdets verdi i friluftslivssammenheng.

Nielsen peker på at det går en turløype gjennom området, og mener dette tilsier verdi for friluftslivet.

Departementet konstaterer at planområdet for vindkraftverket delvis overlapper med Kvelvafjellet-Byknuten (K63) i FINK angitt som et område der allmenne friluftslivsinteresser bør gis prioritet. Denne karakteriseringen fremgår også av fylkesdelplanen for vindkraft, der det aktuelle området har fått -3 (stor konflikt) for temaet friluftsliv. Området ble likevel etter en avveining av de øvrige hensyn vurdert i planen, karakterisert som et ja-område (San-09), det vil si aktuelt for utbygging av vindkraft. Departementet legger til grunn at oppføringen i FINK ikke i seg selv er til hinder for at det etableres vindkraft i området. Departementet viser for øvrig til at FINK nå er over 10 år gammel og er bestemt rullert.

Departementet merker seg at de vesentligste innvendingene med hensyn til friluftslivet går på potensialet for framtidig bruk av området ved en utbygging av Sandnes Øst. Departementet viser i den forbindelse til vurderingene ovenfor.

3.4 Naturmangfold

FNF viser til nyere observasjoner av hubro i regionen, og mener hensynet til hubro tilsier at det ikke bør gis konsesjon.

NVE viser til konsekvensutredningen, der det fremgår at planområdet sannsynligvis inngår i ett eller to hubrotterritorier, men at det ikke er kjente hekkelokaliteter innenfor planområdet.

Departementet tar utgangspunkt i at hubroen er oppført på norsk rødliste for arter 2010 med statusen sterkt truet (EN), og i tillegg er en art som norske myndigheter i henhold til internasjonale konvensjoner har et særlig ansvar for å verne om. Hubroen er vår for menneskelig aktivitet, særlig i hekkeperioden, og regnes som meget sensitiv for forstyrrelser og inngrep nær reirplassen.

Det ble i 2012 gjennomført lytteundersøkelser etter hubro i forbindelse med utredninger av det tilgrensede planområdet for Sandnes vindkraftverk. Undersøkelsene omfattet også planområdet for Vardafjell. Det ble ikke påvist hubro i området, men 2012 er generelt regnet som et dårlig hekkeår for hubro i regionen. Rapporten angir flere registrerte hekkelokaliteter i influensområdet til vindkraftverket, men det er usikkert i hvilken grad de er i aktiv bruk. En lokalitet som antas å være aktiv, ligger om lag 2,5 km fra nærmeste turbin på Vardafjell. Fagrapporten oppgir at Vardafjell kan ligge innenfor territoriet for denne hekkeplassen og potensielt vært et jaktområde, men at det ikke er tilstrekkelig kunnskap til å konkludere. Følgelig er virkningene av utbyggingen på hubro også usikre.

Departementet legger til grunn at avstanden til hekkelokaliteten er så stor at bygging og drift av vindkraftverket ikke er direkte forstyrrende på selve hekkeplassen. Planområdet kan imidlertid inngå i jaktterritoriet, kanskje særlig i vinterhalvåret da det er antatt at hubroen bruker et større område og områder med større terrengvariasjon til jakt enn den gjør i selve hekkeperioden.

Når det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap til å konkludere om et tiltaks virkninger for naturmangfold, skal føre var betraktninger legges til grunn. NVE har på denne bakgrunn forutsatt at det settes vilkår om forundersøkelser for å klargjøre om planområdet inngår i et hubroterritorium. Kravet om forundersøkelser er imidlertid falt ut av den vedtatte anleggskonsesjonen. Departementet legger til grunn at det tas inn igjen. Departementet forutsetter at det gjennom et slikt vilkår avdekkes om det er hekkende hubro i eller i nærheten av planområdet før anleggsstart og at det må tas tilbørlig hensyn til eventuelle funn. Følgende vilkår tas derfor inn i anleggskonsesjonen:

Det skal gjennomføres for- og etterundersøkelser for å kartlegge og klargjøre om planområdet inngår i et hubroterritorium, herunder om det kan avdekkes aktive hekkelokaliteter i eller i nærheten av planområdet. Resultatene av forundersøkelsene skal beskrives i detaljplan/Miljø- transport og anleggsplan, der også eventuelle nødvendige endringer i planområdet, og andre avbøtende og kompenserende tiltak av hensyn til hubro skal beskrives. Eventuelle slike nødvendige endringer og tilpasninger i planområdet av hensyn til hubro skal gjennomføres på bakgrunn av disse resultatene, og inngå i Miljø- transport og anleggsplan. Planen skal godkjennes av NVE. NVE skal forelegge planen for Fylkesmannen i Rogaland for uttalelse før godkjenning.

Basert på eksisterende kunnskap om hubroen i området og kravet om forundersøkelser som kan oppdatere eventuelle mangler ved denne kunnskapen, finner departementet at hensyn til hubro ikke er til hinder for å gi konsesjon til vindkraftverket.

3.5 Kulturminner

Når det gjelder fylkeskommunens innsigelse på bakgrunn av manglende kulturminneundersøkelser, fremgår det av fylkeskommunens brev av 31. desember 2016 til Riksantikvaren, som departementet har fått kopi av, at kulturminneundersøkelser nå er gjennomført. Undersøkelsene avdekket tre nyregistrerte lokaliteter med bosetnings-/aktivitetsspor fra forhistorisk tid som kommer i konflikt med planlagt adkomstvei. VV har søkt om frigivelse etter kulturminneloven § 8 for disse registreringene. Av brevet fremgår det at fylkeskommunen anbefaler at det gis dispensasjon fra fredningsvedtektene i kulturminneloven for disse registreringene, forutsatt at det blir gjennomført nødvendige arkeologiske undersøkelser i forkant. Videre fremgår det at fylkeskommunen tilrår at det blir gitt tillatelse til den omsøkte anleggsveien, men med nærmere krav til utforming av hensyn til å redusere skjemming av nærliggende gårdsanlegg med en rekke automatisk fredede kulturminner.

Basert på brevet fra fylkeskommunen, legger departementet til grunn at det er mulig å bygge den omsøkte anleggsveien på en slik måte at hensynet til kulturminnene som blir berørt ivaretas på en måte kulturminnemyndighetene kan akseptere. Hensynet til kulturminner er derfor ikke til hinder for at det blir gitt konsesjon.

3.6 Støy

Sviland Bydelsutvalg og Nielsen anfører at flere boliger kan få et støynivå over retningslinjene og at det må beregnes sumstøy fra flere kilder. Klagerne mener hensynet til støy ikke er tilstrekkelig avklart i konsesjonen og at NVEs vilkår om støy ikke er tilstrekkelige.

Turistforeningen trakk på befaringen fram hensynet til å unngå støy. Det ble vist til at en rekke boliger ligger i grenselandet til den utredete L_{den} 45 dBA-grensen og at flere boliger kunne bli liggende i støyskygge mot planområdet. Det ble vist til erfaringer fra Lista vindkraftverk.

I vedtaket skriver NVE at syv boliger i utgangspunktet ligger innenfor L_{den} 45 dBA-grensen, en ligger akkurat på grensen og 56 boliger/fritidshus ligger i sonen L_{den} 40-45 dBA. NVE skriver videre at det ikke er tatt hensyn til markabsorpsjonsfaktor og vindstatistikk og mener beregningene derfor må betraktes som konservative og at det faktiske støybildet kan antas å være mindre. NVE skriver videre at det er viktig å unngår støybelastninger på helårsboliger og andre støyfølsomme bygninger. NVE har derfor satt vilkår om støy (vilkår 17):

"Støynivået ved bygninger med støyfølsom bruk bør ikke overstige L_{den} 45 dBA. Dersom det vurderes som nødvendig for vindkraftverkets realiserbarhet at støynivået overstiger L_{den} 45 dBA ved bygninger med støyfølsom bruk, skal detaljplanen omfatte aktuelle tiltak for å avbøte virkninger ved disse bygningene. Dersom konsesjonær mener at bygninger med støynivå over L_{den} 45 dBA ikke har støyfølsom bruk, skal dette dokumenteres i detaljplanen.

Det skal gjennomføres supplerende støyberegninger etter metode NORD 2000 når endelig utbyggingsløsning foreligger. Beregningene skal oversendes NVE i tilknytning til detaljplan."

Departementet er enig med NVE i at det er viktig å begrense støybelastningen for boliger og at det derfor må settes vilkår om supplerende støyberegninger i forbindelse med detaljplanen. Departementet merker seg antallet boliger i sjiktet L_{den} 40-45 dBA, det vil si rett under grensen i støyretningslinjene. Usikkerhet i støyberegningene kan derfor få konsekvenser for disse boligene. Videre har departementet merket seg at flere boliger antas å ville ligge i vindskygge mot planområdet, noe som antas å kunne gi en større støybelastning enn avstanden skulle tilsi. Departementet forutsetter derfor at de supplerende støyberegningene også drøfter usikkerheten i beregningene og konsekvensene av vindskygge. Endelig forutsetter departementet at det i detaljplanen beskrives aktuelle tiltak dersom støybelastningen på nærområdet blir større enn det beregningene skulle tilsi. Departementet finner at risikoen for underestimert støybelastning ligger hos tiltakshaver. Departementet har dessuten ved vedtak av dags dato opphevet avslaget på søknaden om Sandnes vindkraftverk, og sendt saken tilbake til NVE for ny behandling. Støyberegningene må derfor ta i betraktning at også Sandnes kan bli bygget ut. Følgende tas inn i annet avsnitt i vilkår 17:

Usikkerheten knyttet til støyberegningene skal behandles særskilt, herunder konsekvensene av vindskygge. Dersom det blir gitt konsesjon til Sandnes vindkraftverk, må det tas hensyn til dette i beregningene. I detaljplanen skal det beskrives aktuelle avbøtende tiltak dersom støybelastningen for omkringliggende boliger blir større enn det beregningene skulle tilsi. Tiltakene skal medføre at støybelastningen kan bringes innenfor grenseverdien på L_{den} 45 dBA. Dersom støynivået skyldes sumvirkninger med Sandnes vindkraftverk, er de respektive konsesjonærer i fellesskap ansvarlig for nødvendige tiltak.

Med disse vilkårene og tiltaksplan for å bøte på eventuell underestimert støy i de foretatte beregningene, finner departementet at hensynet til støy ikke er til hinder for å gi konsesjon til vindkraftverket.

Ved e-post av 20. januar 2017 oversendte tiltakshaver en oppdatert skisse til utbygging, der det planlegges oppført syv turbiner i stedet for ni. Disse turbinene er dessuten mer støysvake enn det som er lagt til grunn i tidligere beregninger. Færre og mer støysvake turbiner gir ifølge tiltakshaver et mer gunstig støybilde for nærliggende bebyggelse. I e-posten er det lagt ved en foreløpig støyberegning som viser at støynivået er redusert for de fleste omkringliggende boliger og at ingen boliger ligger innenfor L_{den} 45 dBA-sonen. Departementet viser til at endelig utforming av vindkraftverket gjøres i detaljplanen, men finner at beregningene viser at det er gode muligheter til å etablere vindkraftverket innenfor støykravet ovenfor.

3.7 Terrenginngrep

Sviland bydelsutvalg m.fl. peker på at omfanget av masseforflytninger og skjæringer mv. ved bygging av internveier og oppstillingsplasser ikke er tilstrekkelig redegjort for.

Departementet viser til at det i konsesjonen er satt vilkår om utarbeidelse av detaljplan (vilkår 12) og miljø-, transport- og anleggsplan (MTA – vilkår 14) som til sammen fastsetter den endelige utformingen av anlegget. I MTA skal veier og oppstillingsplasser og inngrep i

forbindelse med disse beskrives. Planene skal godkjennes av NVE. Det er et mål at omfanget av skjæringer og utfyllinger holdes nede.

3.8 Luftfart og forsvarsinteresser

Avinor mener vindkraftverket kan komme i konflikt med en eksisterende radar på Bråtavarden. *Avinor* har planlagt innført en ny radartechnologi som ikke vil påvirkes i like stor grad av vindkraftverket. *Avinor* etterspør et eget vilkår som hensyntar luftfartsinteressene i området, og viser til at det er omtalt i NVEs bakgrunnsvedtak, men ikke implementert i anleggskonsesjonen. Dersom et slikt vilkår tas inn vil *Avinor* trekke klagen.

I brev av 22. april 2015 til NVE opplyser *Avinor* at nytt radarsystem er planlagt innført i 2016-2017. *Avinor* planlegger å videreføre eksisterende radar på Bråtavarden av hensyn til redundans. *Avinor* opplyser videre at det er mulig å gjøre tilpasninger i systemet til denne radaren, for det tilfellet at vindkraftverket gir falske plot. De samlede kostnadene for slik tilpasning, inkludert eventuelt pålegg om kontrollflygning, vil maksimalt utgjøre 500.000 kr. *Avinor* forutsetter at VV dekker disse kostnadene og at det fremgår av konsesjonen.

Departementet konstaterer at NVE i klageoversendelsen anbefaler at *Avinors* forutsetninger tas inn som vilkår i konsesjonen. Departementet fastsetter derfor følgende tilleggsvilkår:

Konsesjonær er ansvarlig for kostnader oppad begrenset til 500.000 kr, for eventuelle behov for tilpasninger og kontroll av radarsystemet på Bråtavarden, som en følge av vindkraftverket.

Forsvarsbygg påklaget konsesjonsvedtaket med bakgrunn i usikkerhet med hensyn til i hvilken grad vindkraftverket kan påvirke luftoperative systemer. *Forsvarsbygg* viser i klagen til at testflygninger og analyser ikke er ferdigstilt, og at resultatet av disse kan få betydning for om klagen opprettholdes. Resultatet av testflygningene forelå høsten 2016. *Forsvarsbygg* har deretter vurdert om vindkraftverket kan realiseres på bestemte vilkår uten at det får for stor betydning for forsvarets interesser. Av brev av 14. februar 2017 til departementet fremkommer det at *Forsvarsbygg* kan trekke klagen på konsesjonsvedtaket dersom nærmere angitte vilkår inntas i konsesjonen. På denne bakgrunn fastsetter departementet følgende tilleggsvilkår for konsesjonen:

Tillegg i vilkår 19:

Dersom Forsvarets operative ledelse beslutter en utplassering av nasjonale eller allierte luftforsvarssystemer på eller rundt Sola lufthavn, må Vardafjellet vindkraftverk etter nærmere ordre fra militær myndighet stanse alle rotorere på vindkraftverket. De økonomiske tap som følger av produksjonsstansen kan ikke belastes Forsvaret. Detaljutformingen av vindkraftverket må ta sikte på å minimere statistisk radarrefleksjon fra bakkebaserte radarer.

Forsvarsbygg har også pekt på at nærheten til Sola lufthavn innebærer at det må vurderes mer omfattende merking av turbinene enn det som fremgår av forskrift om merking av luftfartshindre. På denne bakgrunn gjøres følgende endringer i vilkår 25 (Luftfart):

Nytt annet ledd:

Merking av turbinene skal skje etter enighet med Luftforsvaret. Luftforsvaret kan kreve merking som går ut over kravene i forskrift om merking av luftfartshindre.

Vilkår 22 (*Fargevalg, design og reklame*) første setning gis følgende tillegg (i kursiv):

Vindturbinene (tårn, maskinhus og vinger) skal være hvite/lys grå. Dette pålegget gjelder ikke eventuell fargemerking og /eller lys på vindturbiner som gjennomføres på grunn av flysikkerhet..

3.9 Samlet belastning

Flere høringsparter, herunder Fylkesmannen og fylkeskommunen, har pekt på det samlede omfanget av vindkraftkonsesjoner i regionen. Samlet belastning og samlet utbyggingsomfang i regionen er ikke tema i klagen og innsigelsen.

NVE har gjort en vurdering av samlede virkninger av flere vindkraftverk i området i kapittel 5 i bakgrunn for vedtak. Departementet finner det tilstrekkelig etter naturmangfoldloven å henvise til NVEs vurderinger.

Departementet viser for øvrig til at NVEs avslag på konsesjonssøknaden om Sandnes vindkraftverk ved departementets vedtak av i dag er opphevet og sendt tilbake til NVE for ny behandling. Som del av konsesjonsbehandlingen av dette vindkraftverket må det foretas en vurdering av utbyggingsomfang og samlet belastning.

3.10 Oppsummering

Departementet har gjort en samlet vurdering av de anførte skader og ulemper ved vindkraften opp imot fordelene ved realisering av prosjektet. De største ulempene ved prosjektet er etter departementets syn knyttet til nærhet til bebyggelse og de støy og visuelle ulemper det kan medføre. Departementet viser i den forbindelse til at vilkåret om støy er strammet inn av hensyn til usikkerheten om konsekvensene samtidig som tiltakshaver har lagt fram nye skisser og beregninger som viser at dette vilkåret kan overholdes.

Departementet viser for øvrig til at planområdet ligger i et ja-område i fylkesdelplanen for vindkraft og har tilslutning fra Sandnes kommune. Videre viser departementet til at forholdet til kulturminner, luftfart og forsvarets interesser er avklart under klagebehandlingen.

Etter departementets vurdering er grunnlaget for å gi konsesjon til stede. Klagen tas derfor ikke til følge.

4. EKSPROPRIASJON

NVE ga samtidig konsesjon til vindkraftverket og samtykke til ekspropriasjon. Det er ikke klaget eksplisitt på ekspropriasjonstillatelsen. Departementet finner på grunn av den relativt

lange tiden som er gått siden NVE fattet vedtak at det er hensiktsmessig å gjøre en vurdering av om grunnlaget for ekspropriasjon fremdeles står ved lag.

Samtykke til ekspropriasjon kan bare gis dersom fordelene ved ekspropriasjonen er større enn de skader og ulemper den innebærer, jf. oreigningslova § 2.

Departementet viser til vurderingen ovenfor, der det konkluderes med at fordelene ved det konsederte prosjektet er større enn de skader og ulemper tiltaket kan medføre. Departementet finner at denne vurderingen også gjør seg gjeldende ved spørsmålet om ekspropriasjon. Fordelene er utvilsomt større enn ulempene for grunn- og rettighetshavere. Vilåårene for ekspropriasjon er derfor til stede, jf. oreigningslova § 2.

Departementet minner om at ekspropriasjonstillatelsen faller bort dersom skjønn ikke er begjært innen 1 år, jf. oreigningslova § 16. Fristen løper fra dags dato.

Det er også bedt om samtykke til forhåndstiltredelse, jf. oreigningslova § 25. Departementet vil dersom tiltakshaver anmoder om det, ta stilling til spørsmålet om forhåndstiltredelse når skjønn eventuelt er begjært.

5. KONKLUSJON

Klagene tas ikke til følge. NVEs konsesjonsvedtak og ekspropriasjonstillatelse av 18. desember 2014 stadfestes med følgende tilleggsvilkår:

Vilkår om for- og etterundersøkelser om hubro tas inn i anleggskonsesjonen:

Det skal gjennomføres for- og etterundersøkelser for å kartlegge og klargjøre om planområdet inngår i et hubrotterritorium, herunder om det kan avdekkes aktive hekkelokaliteter i eller i nærheten av planområdet. Resultatene av forundersøkelsene skal beskrives i detaljplan/Miljø- transport og anleggsplan, der også eventuelle nødvendige endringer i planområdet, og andre avbøtende og kompenserende tiltak av hensyn til hubro skal beskrives. Eventuelle slike nødvendige endringer og tilpasninger i planområdet av hensyn til hubro skal gjennomføres på bakgrunn av disse resultatene, og inngå i Miljø- transport og anleggsplan. Planen skal godkjennes av NVE. NVE skal forelegge planen for Fylkesmannen i Rogaland for uttalelse før godkjenning.

I annet avsnitt i vilkår 17 i anleggskonsesjonen tas følgende inn:

Usikkerheten knyttet til støyberegningene skal behandles særskilt, herunder konsekvensene av vindskygge. Dersom det blir gitt konsesjon til Sandnes vindkraftverk, må det tas hensyn til dette i beregningene. I detaljplanen skal det beskrives aktuelle avbøtende tiltak dersom støybelastningen for omkringliggende boliger blir større enn det beregningene skulle tilsi. Tiltakene skal medføre at støybelastningen kan bringes innenfor grenseverdien på L_{den} 45 dBA. Dersom støynivået skyldes sumvirkninger med Sandnes vindkraftverk, er de respektive konsesjonærer i fellesskap ansvarlig for nødvendige tiltak.

Tillegg i vilkår 19:

Dersom Forsvarets operative ledelse beslutter en utplassering av nasjonale eller allierte luftforsvarssystemer på eller rundt Sola lufthavn, må Vardafjellet vindkraftverk etter nærmere ordre fra militær myndighet stanse alle rotorere på vindkraftverket. De økonomiske tap som følger av produksjonsstansen kan ikke belastes Forsvaret. Detaljutformingen av vindkraftverket må ta sikte på å minimere statisk radarrefleksjon fra bakkebaserte radarer.

Vilkår 22 (*Fargevalg, design og reklame*) første setning gis følgende tillegg (i kursiv):

Vindturbinene (tårn, maskinhus og vinger) skal være hvite/lys grå. Dette pålegget gjelder ikke eventuell fargemerking og/eller lys på vindturbiner som gjennomføres på grunn av flysikkerhet.

I vilkår 25 i anleggskonsesjonen tas følgende inn:

Nytt annet ledd:

Merking av turbinene skal skje etter enighet med Luftforsvaret. Luftforsvaret kan kreve merking som går ut over kravene i forskrift om merking av luftfartshindre.

Nytt ledd i vilkår 25:

Konsesjonær er ansvarlig for kostnader oppad begrenset til 500.000 kr, for eventuelle behov for tilpasninger og kontroll av radarsystemet på Bråtavarden, som en følge av vindkraftverket.

NVE utsteder oppdaterte konsesjonsvilkår.

Departementet vedtak i klagesaken kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd, første punktum.

Med hilsen

Trond Ulven Ingvaldsen (e.f.)
avdelingsdirektør

Tollef Taksdal
underdirektør

Dokumentet er elektronisk signert og har derfor ikke håndskrevne signaturer.

Kopi til:

Norges vassdrags- og energidirektorat
Sandnes kommune
Norsk Vind Energi AS
Fylkesmannen i Rogaland

Adresseliste

Rogaland fylkeskommune	Postboks 130	4001	STAVANGER
Avinor AS	Postboks 150	2061	GARDERMOEN
Forsvarsbygg	Postboks 405 Sentrum	0103	OSLO
FNF Rogaland	Gamle Jåttåvågen 67	4020	STAVANGER
Sviland Bydelsutval	v/Leidulv Harboe		
Vardarfjellet Vindkraft AS	v/Dag Arild Hansen		
Heino Nielsen			